

Inhoudsopgave

Proloog	9
Mijn Japan-avontuur – door Katarzyna J. Cwiertka	23
Deel 1: Voor groene thee ga je zitten	41
Deel 2: Sushi eet je met je handen	121
Deel 3: Ramen moet je slurpen	219
Epiloog	311
Dankwoord	327
Literatuurlijst	333

Proloog

De eerste vraag die mensen me stellen is bijna altijd dezelfde: ‘Waarom woon je in Japan?’ De tweede die volgt is steevast: ‘Ben je zelf ook Japans?’

Op die eerste vraag is het korte antwoord dat ik er werk, maar meestal willen mensen weten waarom ik geïnteresseerd genoeg ben in Japan, om mijn hele hebben en houden duizenden kilometers verderop te verhuizen. En daar heb ik gelukkig een leuker antwoord op.

Het begon toen ik zes jaar oud was, ergens tussen naschoolse middagen en veel te vroeg opstaan in het weekend. Op televisie ontdekte ik dan een wereld waarin mannen met buitenaardse kapsels elkaar met bovenmenselijke krachten te lijf gingen. Het was een animatieserie die *Dragon Ball Z* heet. Gevechten duurden soms meerdere afleveringen, energieballen vlogen door het scherm, en schreeuwen bleek een volkomen logische manier om sterker te worden.

Ik heb, denk ik, een iets te groot deel van mijn jeugd besteed aan het turen naar het haar van de hoofdpersoon, Son Goku, of het weer van zwart naar blond zou veranderen, het ultieme teken dat hij een nieuw niveau had bereikt. Als kind probeerde ik zelf ook regelmatig

in mijn kamer op die manier te ‘level-uppen’, in de stille hoop dat ik misschien ook op een andere planeet was geboren en ergens verborgen krachten in me had. Het enige wat ik uiteindelijk ontdekte, is dat als je iets te hard probeert energie uit je lichaam te persen, je vooral wat vaker naar het toilet moet.

Een paar jaar later had iedereen op het schoolplein zo’n grote, grijze spelcomputer in zijn handen, op batterijen, met een groen gekleurd scherm waarop net genoeg zwarte pixels plaatjes vormden om een nieuwe wereld voor me te openen. Daarin liepen kleine wezentjes rond die je kon vangen, trainen en laten vechten: Pokémon. Broekzakmonsters, noemden we ze eerst nog.

Samen met mijn klasgenoten bracht ik hele middagen door in het donkere hoekje onder de trap van de gymzaal, de enige plek waar het scherm niet werd weggevaagd door de felle zon. Met losse kabeltjes om onze spelcomputers te verbinden, stapels verzamelkaarten en eindeloze discussies over wie de sterkste was: Charizard of Blastoise?

Het antwoord is Blastoise. Daar valt niet over te onderhandelen. En als je niet weet over welke Pokémon ik het heb, ga er dan van uit dat ik gelijk heb.

Op die manier was Japan, zonder dat ik het doorhad, al lang geen ver land meer, maar iets wat gewoon bij mijn dagelijks leven hoorde. Achteraf gezien is dat misschien niet zo bijzonder: ik ben simpelweg een product

van mijn generatie, opgegroeid op het moment dat de Japanse popcultuur de wereld veroverde, en zonder paspoort bij mij op het televisiescherm belandde. Ik denk dat ik er één van honderden miljoenen ben.

Op de tweede vraag heb ik daarom geen leuk antwoord: ‘Nee.’ Best simpel. Maar ik ben wel een Aziaat, een Thaise-Nederlander, om precies te zijn.

‘Wat doe je dan in Japan? Hoor je niet in Thailand correspondent te zijn?’ Het is een goedbedoelde vraag die ik al een aantal keer van onwetende collega’s heb gekregen. Ik neem aan dat iedereen in Nederland met een migratieachtergrond regelmatig vergelijkbare vragen naar zijn of haar hoofd geslingerd krijgt. Ik kan namens hen geen mooi alomvattend antwoord geven, maar namens mezelf wel: ik doe wat ik leuk vind, niet wat ik volgens anderen zou moeten doen.

Dit is namelijk wat je met zo’n vraag insinueert: dat ik ergens anders thuishoor dan waar ik ben.

Toch zou ik liegen als ik zei dat mijn afkomst en mijn werk niets met elkaar te maken hebben. Sinds 2021 ben ik correspondent in Japan voor de Nederlandse Omroep Stichting, de NOS. Daarnaast werk ik sinds 2024 ook voor *NRC*, de krant uiteraard, idem dito als correspondent vanuit mijn standplaats in Tokio. Maar mijn route hiernaartoe was niet bepaald volgens het boekje: ik heb nooit journalistiek gestudeerd, zelfs niet als bijvak.

Wat ik wel heb gestudeerd verraadt een heleboel: in 2012 startte ik mijn opleiding Japanstudies aan de

Universiteit Leiden. Ik mag mezelf dan ook, sinds mijn afstuderen in 2015, trots een Japanoloog noemen. Het is een titel die zo heerlijk zestiende-eeuws koloniaal klinkt dat ik me soms afvraag of ik er niet meteen een ridderhelm en een Nederlandse vlag bij moet krijgen.

De reden dat ik hiervoor koos, naast mijn Japans getinte jeugd, was dat ik me als Aziatische jongen in Nederland lang niet altijd thuis heb gevoeld. Ik ben geboren in 1989, een paar maanden voordat de Muur viel. Mijn familie woonde toen nog in de Schilderswijk, en kort daarna zijn we naar het oude centrum van Den Haag verhuisd, een spectaculaire honderd meter van waar we daarvoor woonden.

Mijn beide ouders waren ondernemers, met kleine zaken op het Spui. Mijn vader had een sportwinkel, mijn moeder een klein Thais restaurantje. We waren geen rijk gezin, maar de koelkast zat altijd vol en de eettafel was goed gevuld. Ik had als kleine jongen thuis niets te klagen en als ik de verhalen over mijn jeugd mag geloven, deed ik dat ook amper. Ik was een tevreden kind.

Tot ik op een dag met blauwe plekken bij mijn vader de winkel inliep. Na school hielp ik daar altijd mee, labeltjes plakken, opruimen, alles wat je als kind kunt doen om een handje te helpen en de tijd te doden. Ik vond het leuk, en als ik me verveelde ging ik in de buurt voetballen op het plein.

Die dag liep ik direct het toilet in, met tranen in mijn

ogen. Mijn vader vroeg wat er mis was, en ik moest uitleggen dat ik gepest werd omdat ik er anders uitzag. Ik was het enige Aziatische kind op mijn basisschool en werd al snel het doelwit van jongens die vonden dat ik daarvoor moest boeten. Geen idee waarom, maar als je de vuisten op je af ziet komen, stel je geen vragen.

Het advies van mijn vader was heerlijk Haags en doodsimpel: terugmeppen. Dat heet zelfverdediging. Dus dat deed ik. Daar bleek ik ook nog eens goed in te zijn, want na een paar keer terugslaan werd ik nooit meer gepest. Het probleem was alleen dat ik vrijwel direct daarna bij mijn oren werd gegrepen en de trap op werd gesleept, linea recta naar het kantoor van de directeur.

Daar kreeg ik er verbaal van langs, mijn vader kreeg er verbaal van langs, en het ergste: mijn moeder kreeg de volle laag. Ze zou niet begrijpen hoe het in Nederland werkte. De reden? Ze zag er anders uit.

Als klein kind maakt dat een behoorlijke indruk, zeker als je als twee druppels water op je moeder lijkt. De jongens die mij in eerste instantie hadden geslagen hebben nooit straf gekregen. Ik hoef je denk ik niet te vertellen hoe zij eruitzagen.

‘Partijen willen minder arbeidsmigranten, maar zonder de economie te schaden,’ kopt de voorpagina van de website van de NOS op 23 oktober 2025. ‘Asiel is ook deze verkiezingscampagne weer een hot topic.’ De eerste zin zegt meteen alles.

Toen ik de titel van het artikel las, werkte ik al een

paar jaar bij de NOS. De website staat, mede hierom, standaard open, dus ik kreeg de tekst bovenaan mijn telefoon te zien. Ik moest kort terugdenken aan mijn moeder, die meerdere keren door de immigratiedienst-gehaktmolen werd gehaald toen ze Nederlands staatsburger wilde worden. ‘Wat heeft een Thaise vrouw te zoeken in Nederland?’ werd haar herhaaldelijk gevraagd, ondanks haar huis, kinderen en een man in Nederland. Dat ze met een studiebeurs Nederlands had gestudeerd aan de toenmalige Technische Hogeschool van Delft, inmiddels geüpgraded tot universiteit, deed er ook niet toe.

Een aangetrouwde oom, topman bij een grote bank en met een riant salaris dus, moest garant staan voordat mijn moeder het bordeauxkleurige boekje kreeg, waarmee Nederlanders mogen reizen.

‘Wat kom je hier doen, kanker-Aziaat?’ Het was een van de eerste vragen die ik van een klasgenoot kreeg toen ik op mijn elfde het Haganum Gymnasium in Den Haag de brugklas inrolde. Dat was in 2000.

‘Meer dan één op de drie mensen (36%) met een (Zuid-)Oost-Aziatische achtergrond heeft het afgelopen jaar discriminatie ervaren,’ meldde de Universiteit van Amsterdam, drieëntwintig jaar later na uitgebreid onderzoek. No shit.

‘Ach,’ verzucht mijn moeder telkens als ik met dit soort verhalen op de proppen kom. ‘Verwacht je dat er zomaar iets gaat veranderen? Voor verandering zorg je zelf, lieve zoon.’ Mijn jeugd was geel gekleurd, kun je

dus wel zeggen. Ik hoorde nooit echt bij de Nederlandse gemeenschap.

Maar ook niet bij de Thaise. Mijn Nederlandse grootmoeder, engel dat ze was, maakte zich namelijk zorgen dat mijn taalontwikkeling achter zou raken als we thuis Thais spraken. Een theorie die door taalwetenschappers al lange tijd onderuit is gehaald. Dat maakt nu niet meer uit, maar het zorgde ervoor dat mijn moedertaal langzaam uit ons leven verdween. Als goede schoondochter volgde mijn moeder het advies op.

Ik spreek nog wel wat Thais, omdat ik regelmatig terugga naar mijn familie in Bangkok, maar dus lang niet goed genoeg om me er echt thuis in te voelen. Ik groeide op als etnische minderheid, maar zonder de taal en zonder de gemeenschap die daarbij hoort. Alsof ik overal een beetje bij hoor, maar nergens helemaal.

Waarbij ik me wél thuis voelde, was bij animatieseries, films en populaire cultuur, die ik vanaf mijn tienerjaren kon streamen en downloaden op de oude laptop die ik van mijn vader had gekregen. Mijn ouders werkten allebei fulltime, dat krijg je met ondernemers, om hun drie kinderen een zo goed mogelijke toekomst te geven. Dat betekende ook dat ze er vaak niet waren. En dus zat ik daar, avond na avond, met een scherm voor me, en ik vond in die werelden iets wat ik in het echte leven soms miste: herkenning, houvast en het idee dat er ook best wel coole dingen uit Azië komen.

Die goede toekomst, die mijn ouders ons voorhielden, is werkelijkheid geworden. Dankzij hen zijn wij, mijn twee zussen en ik, van Haags schorriemorrie opgegroeid tot hoogopgeleide volwassenen. Ik vraag me nog steeds af of ze het destijds echt een goed idee vonden dat ik Japans ging studeren. Ik wilde Thais studeren, vertelde ik mijn ouders. Maar dat gaat lastig als die studie niet bestaat in Nederland. Dus werd het Japans, mijn tweede optie, want ik wilde sowieso iets met Azië gaan doen.

‘Een verstandige keuze,’ grapte mijn Thaise oma, die de Tweede Wereldoorlog nog had meegemaakt. ‘Je moet je vijand goed leren kennen.’

Dat was in 2012. In 2015 rondde ik mijn bachelor af en rolde ik meteen het masterprogramma Asian Studies in, met een specialisatie in Japanse politiek. Voor ik het wist zat ik in Tokio, voor een semester, op uitwisseling.

Wat ik in dat korte semester in Japan leerde, en tijdens de vele reizen die ik van daaruit door de rest van Azië maakte, was dat ik helemaal niet opviel. Dat was een onmiddellijke opluchting. Dat klinkt misschien vreemd. De meeste mensen willen juist gezien worden. Dat zou je van mij ook kunnen denken, als correspondent, met mijn gezicht op televisie; soms serieus, soms in een Pokémon-pyjama (Jeugdjournaal van 27 februari 2026, voor de liefhebber).

Maar wat ik daar ontdekte was niet onzichtbaarheid, het was rust. Voor het eerst was ik niet ‘die Aziatische jongen’, maar gewoon ‘die jongen’. Ik hoefde niet meer

te bewijzen dat ik erbij hoorde, of uit te leggen waar ik vandaan kwam. Of in ieder geval: ik voelde die drang niet meer. Mensen waren nog steeds geïnteresseerd en vroegen wel waar ik vandaan kwam, maar het bepaalde niet meteen het gesprek.

Het gemiddelde gesprek in bijvoorbeeld Thailand, ging voor mij altijd zo:

‘Waar kom je vandaan?’

‘Nederland, maar mijn mama is Thais.’

‘Heb je al gegeten?’

En juist in dat soort gesprekken, waarin het er even toe deed en daarna niet meer, merkte ik hoeveel energie het me al die tijd had gekost toen het er *de hele tijd toe deed*.

Na mijn afstuderen begon ik daarom als Japan-onderzoeker bij het Leiden Asia Centre, terwijl ik ook op zoek ging naar een studiebeurs voor mijn PhD. Dat wilde ik dus per se in Japan doen, niet alleen omdat ik weer naar die rust in mijn hoofd verlangde, maar ook omdat het me nutteloos leek om een land te bestuderen op 9000 kilometer afstand, terwijl ik Provençaalse kriel-aardappeltjes bak en mijn cordon bleu uit de oven trek.

Die beurs vond ik al snel bij het Ministerie van Onderwijs van Japan, dat vanwege het dalende aantal jonge Japanners hard op zoek was naar buitenlandse studenten om de collegebanken te vullen. Daar ben ik dankbaar voor, want eind 2018 stond ik weer met beide voeten op Japanse grond. Ditmaal in Osaka. Sindsdien woon ik in Japan.

Osaka wordt ook wel de ‘keuken van Japan’ genoemd. Deze havenstad werd tijdens de Tweede Wereldoorlog platgebombardeerd, maar werd direct na de oorlog door slimme handelaren en criminelen omgetoverd tot een van de grootste zwarte markten die de wereld ooit heeft gekend. Op elke straathoek stonden kleine kraampjes waar *okonomiyaki* werd verkocht, een hartige pannenkoek van kool, beslag en allerlei restjes. Of *takoyaki*, kleine deegballetjes met stukjes octopus erin.

Ik at er ook yakitori, spiesjes gegrilde kip, en *kushikatsu*, gefrituurde hapjes op een stokje die je snel uit de olie kon trekken en direct kon serveren. Eten dat je goedkoop en snel maakte, maar dat toch goed vulde en de calorieën gaf, die nodig waren om de stad en de mensen weer op de been te krijgen.

Osaka is ook het decor van de populaire dramaserie *Pachinko*, een verhaal over Koreaanse migranten in Japan en de generaties die daaruit voortkomen. Een prachtige serie gebaseerd op de bestseller van Min Jin Lee, de in Zuid-Korea geboren maar in New York opgegroeide journalist en schrijver. De roman gaat over identiteit, uitsluiting en overleven in een land dat Koreaanse migranten nooit volledig accepteerde. Het is een verhaal waar ik mezelf goed in herken.

Veel mensen denken dat Japan een homogeen land is, maar de realiteit ligt wat genuanceerder. Het moderne Japan is juist gevormd door migratie. Tijdens de Tweede Wereldoorlog haalde de overheid miljoenen

mensen uit de koloniën, zoals Korea en Taiwan, naar het Japanse vasteland, soms vrijwillig, vaak gedwongen, om te werken in fabrieken en mijnen. Alleen al in 1945 waren er meer dan 2 miljoen Koreanen in Japan.

Die geschiedenis zie je vandaag de dag nog steeds terug. Veel van hun nazaten wonen er nog altijd, vaak onzichtbaar gemaakt door het hardnekkige idee dat Japan een homogeen land zou zijn. Zo mochten ze lange tijd geen staatsburger worden als ze hun naam niet omzetten in een Japanse. En dan hebben we het nog niet eens over de inheemse bevolkingsgroepen in gebieden als Hokkaido en Okinawa, die eveneens deel uitmaken van die gemengde geschiedenis.

Dit soort voorbeelden kom je overal tegen in Japan. Het is precies de soort basiskennis die eerstejaarsstudenten Japans al in hun eerste colleges meekrijgen. Het beeld van Japan als een land van één volk is hardnekkig, maar in werkelijkheid is het altijd al een samenleving geweest die is gevormd door een veel grotere diversiteit dan vaak wordt gedacht. Een beetje zoals Nederland, en mijn plek daarin.

Er is één aspect van elke samenleving waar je uiteindelijk niet omheen kunt: eten. Het is zo'n fundamenteel onderdeel van het dagelijks leven dat het vaak meer zegt dan politici kunnen roepen of geschiedenisboeken kunnen beschrijven. Daarin vind je de diversiteit al snel weer terug. Een derde-generatie Koreaanse familie mag inmiddels wel de achternaam Kanemoto dragen, maar

thuis scheppen ze nog wel een bakje kimchi op naast de Japanse misosoep en gepekeld groenten.

Na mijn promotie in 2022 besloot ik naar Tokio te verhuizen. Vooral vanwege mijn werk als correspondent: de hoofdstad is het centrum van de Japanse politiek en economie. Inmiddels woon ik er drie jaar, maar na vijf jaar in Osaka, waar ik me dagelijks tegoed deed aan wat misschien wel het beste eten van het land is, heb ik soms spijt van die beslissing.

Toch is ook dat weer relatief. Tokio is tenslotte de stad met de meeste restaurants met Michelinsterren ter wereld. Slecht eten is hier dus zelden een probleem. Nu moet ik wel verklappen dat ik als journalist niet genoeg verdien om met enige regelmaat deze luxe restaurants te bezoeken. Dus ga ik op zoek naar (betaalbare) nieuwe gerechten, nieuwe ervaringen, nieuwe ingrediënten. En met elke ontdekking groeit mijn nieuwsgierigheid. Wat zit hierachter? Waarom smaakt het zoals het smaakt? En wat zegt dat eigenlijk over het land?

Het is dan ook niet vreemd dat de serie *Pachinko* zo vaak terugkeert naar de eettafel en kleine eetzaakjes in het oude Japan. Eten is hier nooit zomaar eten. Het zegt iets over wie je bent, waar je vandaan komt en hoe mensen leven.

Dit idee vormt ook de basis van dit boek. Want als je Japan echt wilt begrijpen, kun je misschien het beste beginnen bij wat er op tafel staat.

Voor *Pachinko* werd op dat vlak advies ingewonnen bij onze eigen Leidse professor Katarzyna Cwiertka, de

enige voedselhistoricus in Nederland, die net als alleen een handjevol voedselhistorici wereldwijd, gespecialiseerd is in Japan. Ik volgde jarenlang haar colleges in Leiden en werkte later, als onderzoeker, met haar. Toen het idee ontstond om een boek over Japan en eten te schrijven, wist ik dus al snel bij wie ik moest aankloppen.

Dus vloog ik terug naar Nederland, nam de trein naar Leiden en stapte daar op de fiets naar de universiteit. Deze keer niet als student, maar als journalist met een enigszins brutaal voorstel. We hadden van tevoren een afspraak gemaakt, uiteraard, dus ik stond gelukkig niet voor een dichte deur. Onder het genot van een goedkope Leidse koffie bespraken we de eerste ideeën. Daaruit is uiteindelijk dit boek ontstaan. Het hielp dat onze uitgever daar meteen voor open stond.

Door de samenwerking heeft het boek een misschien wat ongebruikelijke vorm gekregen. Het zijn mijn persoonlijke verhalen over mijn ervaringen in Japan, opgebouwd rond drie thema's: groene thee, sushi en ramen. Voor elk deel verzorgde Cwierka de historische context. Twee jaar lang hebben we gebeld, gemaïld, teksten uitgewisseld en gediscussieerd, soms in Leiden, soms in Tokio. En zo is dit boek tot stand gekomen. In dat proces leerde ik Japan op een andere manier kennen, niet alleen als correspondent die observeert, maar ook als iemand die langzaam begon te begrijpen wat er onder de oppervlakte van al die smaken schuilgaat.

In die zin is dit boek net zo goed van Cwierka als van mij.

Daarom leek het ons passend om Cwierka zelf eerst aan het woord te laten, om te vertellen hoe zij uitgroeide tot een internationaal erkend expert op het gebied van Japans eten. Want ook zij begon ooit met die eerste hap.

Mijn Japan-avontuur

*Katarzyna J. Cwiertka, voedselhistoricus en
hoogleraar Moderne Japanstudies*

Al sinds mijn tienerjaren was ik gefascineerd door Japan. Ik verslond alle boeken die ik erover kon vinden in de schoolbibliotheek en probeerde mezelf Japans te leren met behulp van een Russisch woordenboek.

Op de muur naast mijn bureau schilderde ik Japanse karakters, in de schoolkantine at ik met stokjes en toen het Japanse ijshockeyteam in 1985 een wedstrijd speelde in de buurt van het stadje waar ik woonde, loog ik tegen een lokale journalist dat ik Japans sprak, alleen om binnen te komen.

Het interview met de coach liep uit op een ramp, maar dat kon me weinig schelen. Alles was geoorloofd om dichterbij echte Japanners te komen.

Japan was voor mij als jong meisje uit Polen namelijk iets exotisch, een plek die ik kende uit televisieseries zoals *Shōgun* (1980), een historische dramaserie over een Engelse zeeman in feodaal Japan, en *Oshin* (1983), een populaire Japanse serie over een meisje dat opgroeit in armoede en zich met hard werken omhoog vecht.

Het land werd een persoonlijke obsessie.

Maar pas jaren later, in juni 1988, zette ik voor het eerst zelf voet op Japanse bodem. Het was een droom die werkelijkheid werd. Maar de weg ernaartoe, van de communistische heilstaat waarin ik opgroeide naar de kapitalistische samenleving die ik daar aantrof, voelde allesbehalve romantisch. Die had soms meer weg van een nachtmerrie.

Het Poolse wapen toont tegenwoordig een witte adelaar op een rood schild, met een gouden kroon op zijn kop. Die kroon stond in mijn tienerjaren nog niet op mijn groene identiteitskaart, het document waarmee ik door het Polen van de jaren tachtig mocht reizen, maar niet daarbuiten.

Tegenwoordig dragen we plastic kaartjes met chips vol persoonlijke gegevens, maar toen waren het handgeschreven boekjes, vergelijkbaar met een paspoort: volgestempeld met bureaucratische formaliteiten, adreswijzigingen en een kleine foto van mezelf, vastgezet met twee metalen ringen. Om naar Japan te kunnen reizen, had ik echter méér nodig: een echt paspoort.

En daar begon het probleem. Reizen naar het buitenland was destijds geen recht, maar een privilege dat slechts voor een enkeling was weggelegd. De wereld buiten de landsgrenzen bestond vooral uit verhalen en verboden dromen.

Toen generaal Wojciech Jaruzelski op 13 december 1981 een staat van beleg afkondigde om de vrijheids-

beweging Solidarność tot zwijgen te brengen, verdwenen ook de laatste resten van onze persoonlijke bewegingsvrijheid. Tot 1983 regeerde het leger het land, en ook daarna bleef de generaal aan de macht, als de onwrikbare belichaming van een tijdperk dat niet leek te willen eindigen. Zo voelde dat voor ons.

Het is 1987, ik ben negentien jaar oud en de situatie is vrijwel onveranderd. Het zou nog twee jaar duren voordat de Berlijnse Muur viel. De bonnen die we vroeger nodig hadden voor suiker en vlees waren intussen wel afgeschaft, maar de tekorten bleven. In de winkels stonden vooral lege schappen. Politieke censuur was overal aanwezig en voor jongeren zoals ik was de bioscoop vrijwel de enige vorm van vermaak.

In die wereld was een paspoort iets heiligs. Een klein boekje dat vrijheid beloofde, maar voor de meesten onbereikbaar bleef. Want een eenvoudige Pool die de grens wilde oversteken, wakte meteen wantrouwen. Je werd meteen gezien als spion, verrader, of een kapitalist in vermomming.

Alleen wie een geldige reden kon aanvoeren, mocht het proberen. Een familiebezoek, een zakenreis, een zeldzame uitnodiging uit een bevriend land. De rest bleef binnen de grenzen, omheind door uitzichtloosheid.

De macht van de staat zat toen niet alleen in wapens of grote woorden, maar juist in iets veel subtielers: de constante onzekerheid die een ondoorgrondelijke

bureaucratie met zich meebracht. Je wist nooit precies waar je aan toe was. Alles hing af van de man aan de overkant van het bureau. Van zijn humeur. Van de manier waarop je hem aansprak. Eén verkeerde toon kon genoeg zijn om alles stil te zetten.

Met die angst in mijn achterhoofd stapte ik alsnog het paspoortkantoor binnen. Want hoe onzeker het ook was, één ding wist ik zeker: ik wilde naar Japan. Ik móést naar Japan.

Uiteindelijk werd ik twee keer opgeroepen voor een gesprek, ergens achter gesloten deuren. Mannen in uniform stelden vragen die ik me niet meer precies kan herinneren. Hun wantrouwende blik kan ik me nog exact voor de geest halen.

Maar ik was negentien en vastbesloten. Japan was meer dan een bestemming. Het was een horizon, een ander licht, een wereld die me al jaren in haar greep hield. Een obsessie. Zes maanden nadat ik voor het eerst het paspoortkantoor was binnengestapt, hield ik het kleine boekje in mijn handen dat de deur naar de wereld voor me opende.

Jaren later hoorde ik van studievrienden dat het niet ongewoon was dat de autoriteiten een paspoort alleen verleenden aan wie bereid was iets terug te doen. Spioneren, bijvoorbeeld. Wie weigerde, verloor zijn kans.

Ik weet niet waaraan het lag, dat het mij wel lukte. Misschien was mijn gebrek aan spionagetalent te zichtbaar, of had ik eenvoudigweg geluk. Het maakte niet

uit, ik had een paspoort en was dolgelukkig. Maar mijn blijdschap hield ik nog even voor me. Want ik wist dat ik er nog lang niet was. Om in Japan te komen had ik meer nodig dan wilskracht en een paspoort: een visum en een uitnodiging. Een klein wonder.

In die periode begon ik met mijn studie Japans aan de Universiteit van Warschau, ik wilde niets liever dan de taal echt spreken. Niet alleen de woordjes herhalen die ik via de koptelefoon in de oefenzaal op de universiteit hoorde, of zinnen overschrijven uit het leerboek, maar met echte Japanners echte gesprekken voeren. In het Polen van de jaren tachtig was dat niet eenvoudig. Japanners waren zeldzaam. Hooguit een handvol studenten durfde het aan om Oost-Europa met een rugzak te doorkruisen, in februari of maart, en weer in juli of augustus. Dat waren de vakantieperiodes op de Japanse academische kalender.

Ze waren eenvoudig te herkennen, natuurlijk: hun Aziatische uiterlijk, hun manier van kleden, die in niets leek op die van onze communistische broedervolkeren uit China of Noord-Korea. Ik oefende mijn openingszinnen zorgvuldig en dan stapte ik op ze af.

In het Japans legde ik dan uit dat ik Japans studeerde en hen graag door Warschau wilde rondleiden, in ruil voor een gesprek. De reacties waren hartelijk, soms zelfs ontroerd. Sommigen leken opgelucht om in het grauwe Oostblok hun eigen taal te horen, hoe gebrekkig mijn uitspraak destijds nog was.

Met een aantal van hen reisde ik op een dag met de trein naar Krakau, waar mijn tante een vertrouwd logeeraadres bood. Zij was altijd gastvrij en nieuwsgierig naar deze jonge mensen die juist Polen kozen als hun bestemming. Voor mij waren die ontmoetingen een uitstekende kans. Tolk zijn in mijn eigen huis werd een van de snelste manieren waarop ik de taal leerde.

Uit die ontmoetingen groeiden vriendschappen, sommige zo sterk dat ze de tijd hebben doorstaan. Een van hen was zelfs bereid een officiële uitnodiging voor mij te schrijven, het document dat ik nodig had om een Japans visum te krijgen. Zo werd iets wat eerst onbereikbaar leek ineens mogelijk. Geen groot plan, maar het simpele resultaat van telkens weer op mensen afstappen. Zo had ik per ongeluk mijn eigen kleine wonder verricht.

Maar met alleen een paspoort en een visum was ik er nog steeds niet. Zonder ticket kon ik niet vertrekken, en de prijzen voor een vlucht naar Japan waren onvoorstelbaar hoog. Een retourtje Tokio met Aeroflot kostte voor Poolse burgers honderdvijftig dollar. Het equivalent van vijf maanden loon van mijn vader.

Ik leende het geld daarom van een Japanse expat-familie bij wie ik intussen als oppas aan de slag was gegaan. Voor hen was het een kleinigheid, Japan was al rijk. Voor mij was het een fortuin. Ik beloofde het terug te betalen, al had ik geen idee hoe. Maar dat deed er op dat moment niet toe. Alles was ondergeschikt aan één doel: Japan met eigen ogen zien, het met al mijn zintuigen ervaren.